

1-слайд

ЕАЭО туралы шарт шеңберінде (2014 жыл) техникалық реттеу өнімге қойылатын тек міндетті талаптарға қатысты құқықтық реттеу ретінде анықталған.

ДСҰ шеңберінде (2015 жыл) Қазақстан Саудадағы техникалық кедергілер жөніндегі келісім талаптарының орындалуын қамтамасыз етуі тиіс, онда негізгі кедергілер ретінде түрлі елдерде заңнаманың түрлілігі, стандарттар мен сәйкестікті тексеру процедуралардың айырмашылығы көрсетілген. Стандарттар ұсынымдық сипатқа ие болуы тиіс, ұлттық стандарттар көп жағдайда халықаралық талаптарға сәйкесуі керек, ал міндетті талаптар техникалық регламенттерде белгіленуі керек.

Осы үлгімен техникалық реттеу және стандарттау түрлі заңнамалық актілермен:

- әкімшілік аспап ретінде міндетті салада «Техникалық реттеу туралы» Қазақстан Республикасының заңы арқылы (бұдан әрі – Заң);
- ерікті салада ұсынылып отырған «Стандарттау туралы» Қазақстан Республикасы заңының жобасы (бұдан әрі – Заң жобасы) арқылы регламенттелуі тиіс.

Әлемдік тұрғыдан **стандарттау – сенім тудыратын өнім сапасын реттеудің маңызды аспабы**, сондай-ақ ол саудада техникалық кедергілерді жоюға, экономика дамуын ынталандыруға, өнеркәсіптік саясатты анықтауға, өнімдердің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және инновациялар дамытуға қолдау көрсетеді.

Германия, Ұлыбритания, Испания, Австрия, Норвегия және Қытай елдерінде «Стандарттау туралы» заңы қолданыста. ЕАЭО бойынша Қазақстанның серіктесі болып табылатын Ресей Федерациясы балама жол бойынша дамып келеді («Стандарттау туралы» заң 2015 жылдан бастап қолданылады).

Бұдан басқа әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, стандарттау өнеркәсіптің дамуы және жалпы алғанда экономиканың дамуы үшін экономикалық артықшылық беретін маңызды аспап болып табылады.

АНЫҚТАМАЛЫҚ:

біріншіден, өнімге қойылатын талаптарды халықаралық нормалармен үйлестіру жолымен ішкі және халықаралық тауар айналысын арттыруға және саудада техникалық кедергілерді болдырмауға көмектеседі;

екіншіден, мемлекеттің экономика кірігу көлемін қысқарту әсеріне ие болады және өзін өзі реттеу тетіктері арқылы мемлекетке келетін жүктемені жеңілдетеді;

үшіншіден, стандартты мақұлданған шешімдерді ұсыну есебінен шағын және орта бизнес кәсіпорындарының дамуына көмектеседі;

төртіншіден, жаңғырту процестері мен инновациялық әзірленімдер үшін үлкен мәнге ие болады.

Халықаралық стандарттау ұйымының (ISO) деректері бойынша экономикада шешімдер қабылдау кезінде **стандарттардың макроэкономикалық үлесі** жыл сайынғы ішкі жалпы өнімнің 1% пайызға артуына, еңбек өнімділігін 30%-ға дейін арттыруға мүмкіндік беретіндігін көрсетеді (елдер *Германия, Жаңа Зеландия, Франция, Австралия*).

АНЫҚТАМАЛЫҚ:

Сондай-ақ BSI зерттеулеріне сәйкес стандарттарға орай 2014 жылы Ұлыбританияның экспорт үлесінің артуы 15,1 млрд. АҚШ долларын құрады, ал Дүниежүзілік банктің деректері бойынша азық-түлік тауарларында қытай экспортының үлесі 1992 жылдан 2012 жылдар аралығында 9,7 млрд доллардан 56,3 млрд. АҚШ долларына артты

2-слайд

Қазақстанда стандарттау халықаралық модельмен ұқсас екі деңгейлі құрылған жүйе 2004 жылы қабылданған Заңмен реттеледі, бұл:

- асыранормалауды азайтуға;
- өнімайналысымен,

жұмыстар орындау және қызметтер көрсетумен байланысты қызметтің құқықтық реттеудеңгейін арттыруға көмектесті.

Осы Заң қауіпсіздікті мемлекет анықтайтынын (міндетті талаптар техникалық регламенттерде белгіленеді), ал сапаны –

рынок (өндіру әдістері мен тәсілдері – стандарттарда белгіленеді) анықтайтынын белгіледі.

Сонымен қауіпсіздік мәселесінде техникалық саясатқа назар аудару бойынша алғашқы қадам жасалды.

Алайда нарықтық жағдайда экономиканың дамуы және стандарттау саласында қалыптасқан халықаралық практика қазіргі уақытта келесі адым – халықаралық стандарттау моделіне өтуді қабылдау қажеттігін алға қояды, бұл:

- бәсекелестікті арттыруға;
- импорт алмастыруға;
- ресурс үнемдеуге;
- әлеуметтік жауаптылықты дамытуға;
- сыбайлас жемқорлыққа қарсы әрекетке;
- өндіріс және персоналды тиімді басқаруды дамытуға көмектеседі.

Стандарттауды заңнамалық реттеуді белгілеу техникалық реттеу туралы қолданыстағы заңнамаға нақты бір түзетулер енгізу жолымен шешу мүмкін емес, себебі **стандарттаудың техникалық реттеу жүйесінен қоғамдық қарым-қатынастардың жеке бір саласына кешенді өтуін талап етеді** және Техникалық реттеу туралы қолданыстағы заңының шеңберінде заңнамалық түрде реттелуі мүмкін емес.

Қазіргі уақытта стандарттаудың дамуына әсер ететін тежеуші факторлар:

- техникалық комитеттер үшін жеткілікті құқықтық негіздің болмауы;
- стандарттар қолданылуына мониторингтің болмауы;
- стандарттар әзірлеу процестерінің жетілмеуі;
- стандарттар әзірлеуді қаржыландырудың 98% мемлекет қаражаты есебінен болуы себеп болып табылады.

Халықаралық стандарттау моделі дамыған елдерде (*Австрия, Германия, Ұлыбритания, Бельгия, Испания*) стандарттар қабылдау процесінің стандарттар қажеттілігін талдау кезеңінен бастап оларды практика жүзінде енгізгенге дейінгі құрылымын көрсетеді, бұл жерде түйінді роль процестің жалғыз операторы болып табылатын **Ұлттық стандарттау органына** берілген.

Аталған модель рыноктың жаңа бір талаптарына қатысты шұғыл және уақтылы әрекет жасауға мүмкіндік береді.

Алайда қолданыстағы қазақстандық стандарттау моделіне қатысты процестер қолданыстағы Заңдақажетті шамада реттеле алмады (*салалардың стандарттар қажетісінуіне талдау, қабылдануын дауысқа салу, қолданылуына мониторинг және консенсусқа келу жүргізілмейді*) (қызылмен белгіленді).

Қазақстандық модельді үйлестіруді «мемлеке-бизнес-тұтынушы» арасында «тең» құқықтық қарым-қатынастарымен ұлттық стандарттау жүйесін құрудан көріп отырмыз.

Осы арқылы, мемлекет, өзіне әкімшілік тұрғыдан техникалық саясаттағы қауіпсіздікпен тікелей байланысты болатын мәселелерге ғана кірісу өкілеттігін қалдырады.

Қалған барлығы Заң жобасы бойынша рынокпен реттелуі тиіс.

3-слайд

Заң жобасының өзіне келетін болсақ, ол қазақстандық модельді халықаралық тәртіпке барынша жақындауға бағытталғанын атай кету керек.

Заң жобасының құрылымында 9 тарау мен 40 бап қарастырылған.

4-слайд

Осы құжат ұлттық стандарттау жүйесін субъектілер мен олардың стандарттау саласында қызметті жүзеге асыру процесінде қарым-қатынастарының жиынтығы ретінде анықтайды.

Стандарттаудың мақсаттары, міндеттері, қағидаттары, **стандарттау субъектілерінің** қызметтері, құзыреті мен өзара әрекет ету процедуралары нақты анықталған.

Бұл жағдайда жүйеге ең алғаш рет Ұлттық стандарттау органы, жобалық стандарттау жөніндегі техникалық комитеттер, стандарттау жөніндегі техникалық сарапшылар енгізілді.

Аталған Заң жобасында «уәкілетті органға» стандарттау саласында мемлекеттік саясатты реттейтін орган ролі, ал ұлттық стандарттау органына – стандарттау процесінің операторы қызметі бөлінген.

Қажет болса, Заң жобасының түйінді сәттеріне барынша толық тоқталып кетейін.

5-слайд

Дамыған елдер тәжірибесі негізінде заң жобасына Ұлттық стандарттау органы енгізілді, ол стандарттау бойынша барлық қызметтерді үйлестіреді.

АНЫҚТАМАЛЫҚ:

Ұлттық орган құзыретіне мыналар кіреді:

- салалар шегінде стандарттарға талдау және бір жүйеге келтіру;
- ұлттық стандарттау жоспарын қалыптастыру;
- негіз құраушы ұлттық стандарттарды әзірлеу;
- стандарттау жөніндегі құжаттар жобаларына сараптама жүргізу;
- стандарттау жөніндегі техникалық комитеттерді құру, қызметін үйлестіру және оларды тарату;
- нормативтік техникалық құжаттардың бірыңғай мемлекеттік қорын құру, жүргізу және сүйемелдеу;
- стандарттарды ресми басып шығаруға, тарату мен жариялауға қатысу;
- стандарттардың қолданылуына мониторинг өткізу.

Бұл жағдайда сіздердің назарларыңызды нақты бір қызметтердің (стандарттау жоспарын қалыптастыру, техникалық комитеттер құру) қолданыстағы техникалық реттеу туралы Заңына сәйкес бір органда жинақталып (уәкілетті органда) стандарттаудың консенсустық процесін жүргізуге теріс әсер еткеніне аударғым келеді.

Ұсынылып отырған Заң жобасына сәйкес Ұлттық орган стандарттарды барлық мүдделі тараптардың (мемлекет-бизнес-тұтынушы) консенсусы негізінде қабылдануына жағдай жасау үшін құрылады. Бұның нәтижесі бәсекелестік құрып, ішкі және сыртқы рынокта сенім будыру мүмкіндігін құрайтын стандарттар әзірленуіне әкеледі.

Ұлттық орган белгіленген өлшемдер (*стандарттар әзірлеу мен талдаудағы тәжірибе, халықаралық стандарттау органдарымен бекітілген келісімдердің болуы*) негізінде ҚР Үкіметі анықтайтын және қосымша қаржыландыруды талап етпейтін мемлекеттік заңды тұлға болып табылатынын тағы да атап кетемін.

6 слайд

Заң жобасы сондай-ақ стандарттарды әзірлеу барысында ерекше роль стандарттау жөніндегі техникалық комитеттерге (ТК) арналған, олар әлемдік практикаға сәйкес барлық мүдделі тараптарды (*мемлекет-бизнес-тұтынушылар*) есепке алып консенсус негізінде стандарттар қабылдануын қамтамасыз етуі керек.

Бүгінгі таңда Қазақстанда қолданыстағы ұлттық стандарттарды бекіту жүйесі ескірген және ТК жұмысын мына бөліктер тұрғысынан өзгертуді талап етеді:

- олар үшін салаларда стандарттарға талдау жүргізу бойынша міндетті қызметтер белгілеу, консенсус негізінде оларды талқылау мен дауысқа салуды қамтамасыз ету;
- мүдделі тараптармен нақты атқарымдық өзара әрекет етуді белгілеу.

Заң жобасына сәйкес ТК оларда ұлттық стандарттарды әзірлеу кезінде консенсусқа қол жектізілетін стандарттаудың барлық субъектілері (*мемлекет, сарапшылар қоғамы, өндірушілер, «Атамекен» ҰКП, қауымдастықтар, тұтынушылар, академиялық орта*) үшін негізгі тәуелсіз диалог алаңы бола білуі белгіленген.

Осы Заң жобасын қабылдағаннан кейін стандарттар:

- міндетті техникалық талқылау және олар үшін ТК шеңберінде қабылдауға дауыс беру;
- ҰСО шеңберінде сараптама;
- Заң жобасымен уәкілеттік берілген Мемлекеттік органда консенсус нәтижелерін белгілейтін болады.

ТК әр мүшесіне, оның қай ұйым (қауымдастық, мемлекеттік орган, кәсіпорын және т.б.) негізінде құрылғанына қарамастан, ТК шеңберінде, ол білдіретін ұйым атынан «бір» дауыс құқығын берумен қатысудың тең шарттары беріледі.

Осындай практиканы жолға қойғаннан кейін ғана стандарттарды бекітумен емес, қабылдаумен халықаралық стандарттау моделіне толық өту фактін белгілеуге болады.

7-слайд

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне өлшем бірлігін қамтамасыз ету және стандарттау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасы ҚР 6 кодексі мен ҚР 43 заңына өзгерістер мен толықтыруларды қамтиды:

Стандарттау бөлігінде:

- бірыңғай терминология;
- стандарттар жобаларын қарастыру кезінде стандарттау саласында салалық мемлекеттік органдар құзыретін нақтылау.

Өлшем бірлігін қамтамасыз ету саласында:

- өлшеулер тексерілуін қамтамасыз етудің халықаралық моделімен сәйкес келтіру. Бірінші кезекте, салыстырып тексеру орнына эталондарды калибрлеу енгізіледі. Бизнестің екі рет шығындалуын болдырмау үшін (аспапты салыстырып тексеру де, калибрлеу де талап етілетін жағдайда) калибрлеу нәтижелері бойынша салыстырып тексеруді ресімдеу мүмкіндігі қарастырылады;

- мемлекеттік мемлекеттік бақылау саласын қысқартып, оны нақтылау. Қолданыстағы сала 11 позициядан тұрады, оны 6-ға дейін қысқарту ұсынылады, бұл жағдайда халықаралық практикаға сәйкес

адам өмірі мен денсаулығына қауіпсіздікті, қоршаған ортаны қорғауды, әділ сауданы қамтамасыз ету тұрғысынан маңызды қызмет салалары ғана қалады;

- ұлттық метрология жүйесінің ұйымдастыру құрылымын қалыптастыру. Салалық өлшем тізбелерін енгізу мемлекеттік органдардан сала ішінде өлшеулердің талап етілетін дәлдігіне қол жеткізу және тиісті метрологиялық қызметтер құру мәселесін үйлестіруді талап етеді.

8-слайд

Заң жобасын қабылдаудан күтілетін нәтиже:

➤ ұлттық стандарттау жүйесін халықаралық модельмен үйлестіру;

➤ консенсусты ұлттық стандарттар қабылдау;

➤ өнім, жұмыс және қызметтер сапасын дамыту мен инвестициялар тарту үшін жағдай жасау;

➤ инновациялар енгізу мен технологиялар трансфертін ынталандыруға қол жеткізу болады.